

mijenjeni su poluistinama, falsifikatima, mitovima i začinjene nerijetko teškim uvredama u polemikama, kao i ličnim, navijačkim odnosom umjesto objektivnog. Trebalo bi da lingvisti kao predstavnici nauke ukažu na zastranjivanja ideologije i politike na jezičkom planu, nastala zbog nacionalističkih i utilitarističkih razloga, kao i na posljedice i štetu koje takva politika ima u obrazovanju, kulturi i društvu.⁵ Međutim, oni koji to čine u Crnoj Gori, ali i u susjednim državama, proglašavaju se državnim neprijateljima i izdajnicima nacionalnih interesa, te skupo plaćaju svoju principijelnost. Lingvisti koji ne pripadaju nacionalističkim ideologijama i koji nastoje da se striktno drže naučnih činjenica, marginalizovani su, a oni koji razotkrivaju nacionalizam u jeziku i ukazuju na njegovu pogubnost postaju direktna meta nacionalista, a često i vlasti kojoj nacionalizmi služe i politički odgovaraju.

Srpski jezički nacionalizam

Nosioci srpskog jezičkog nacionalizma u Crnoj Gori su većina profesora sa Studijskog programa za srpski jezik i južnoslovenske književnosti na Filološkom fakultetu u Nikšiću i članovi Odjeljenja za srpski jezik i književnost Matice srpske – Društvo članova u Crnoj Gori⁶, podržani

⁵ U aktivističkoj lingvistici se insistira na potrebi da stručnjaci za jezik, koji znaju kako jezik funkcioniše, intervenišu kada u jednoj jezičkoj zajednici pojedinci sa pozicijom moći u ime lingvističke struke manipulišu i obmanjuju prosječne govornike o jezičkim, a naročito o jezičkopoličkim pitanjima. Nije prihvatljiva neutralnost i stajanje po strani jer "Loše se stvari u jeziku događaju kad dobri lingvisti šute" (Starčević, Kapović, Sarić 2019: 67–71).

⁶ Ovo Odjeljenje od 2011. godine izdaje svoj časopis nazvan *Oktoib* sa ciljem da se tradicija Crnojevića štamparije iz XV vijeka

od Srpske pravoslavne crkve (Mitropolije crnogorsko-pri-morske) i prosrpskih političkih partija i organizacija. Srpski nacionalizam se očituje u negiranju najčešće crnogorske države, nacije i jezika, ili samo nacije i jezika, a veoma rijetko samo jezika. Sve države koje su na današnjem prostoru Crne Gore postojale od doseljavanja Slovena (Duklja, Zeta, Crna Gora) jesu srpske države, Vojislavljevići, Balšići, Crnojevići i Petrovići su srpske dinastije, Crnogorci su po nacionalnoj pripadnosti Srbi, pravoslavci su i vjernici Srpske pravoslavne crkve i naravno, govore samo srpskim jezikom i tako ga oduvijek nazivaju. To su temeljni postulati srpskog nacionalizma u Crnoj Gori.

Navešćemo neke od brojnih citata lingvista koji potvrđuju to negiranje: "U Crnoj Gori, makar za posljednje dvije hiljade godina, drugoga naroda nije bilo osim Srba ni drugoga jezika osim srpskoga" (Petrović 2015: 231); "Obnavljanje navodne državnosti sa "novim" jezikom u njoj takođe je bez ikakva osnova, jer Crna Gora je u svojoj istoriji imala status države, pa nikome nijesu smetala "različita" imena države i jezika" (Bojović 2011: 84); "Ime Crnogorci značilo je isto što i Crnogorski Srbi, posebno što se jezika

jasno označi i prisvoji kao srpska, što Uredništvo eksplicitno i navodi u uvodniku uz prvi broj: "Svjesni da je očuvanje i njegovanje vlastite tradicije sveti i jedini način odbrane od zatiranja, gubljenja identiteta i opstanka srpskog jezika i književnosti na ovim prostorima, pokrenuli smo časopis *Oktoib*, s idejom da svojim imenom i suštinom, naučnim priložima i radovima, svjedoči i dokazuje istinu o postojanju i tradiciji na koju se naslanjamo kao na svoj korijen i istočnik" (str. 5). U ovom časopisu se objavljuju radovi sa jasnom intencijom dokazivanja da je jezik u Crnoj Gori oduvijek srpski i sva crnogorska književnost, na čelu sa Njegošem, jeste srpska, jer je stvorena na srpskom jeziku i u srpskom narodu.

tiče, narodni jezik Crnogoraca uvijek je bio srpski" (citat Mitra Pešikana u istom članku Drage Bojović, str. 80); "Ni jedan govornik srpskog jezika neće priznati da govori manjinskim jezikom. Time bi priznali da u Crnoj Gori jezika nema, odnosno da ga nije bilo. Da ne govorim o tome da je srpski jezik (osim albanskog, romskog i sl.), po istini, jedini jezik u Crnoj Gori. Ali, to je već mnogo puta pokazano i dokazano (i samo sobom i naučnim argumentima)" (Stojanović 2009: 12); "Poznato je da je Crna Gora u svojoj istoriji imala državnost, i što je potpuno prirodno, sa srpskim jezikom" (Stojanović, Bojović 2006: 117); "Crna Gora, njeno narodno i jezičko biće, toliko su ukodirani u srpski jezik i ćirilicu kao njegovo izvorno pismo da se nikada nije, na lingvističkoj ravni, govorilo čak ni o nekoj posebnoj varijanti srpskoga jezika u Crnoj Gori" (Stojanović, Bojović 2006: 9–10).

Srpski jezički nacionalizam, kao i svaki drugi, zasnovan je na mitovima, stereotipima, falsifikatima i nacionalističkim stavovima od kojih ćemo neke navesti, a svoju eksplisicivnu i sažetu formu dobio je u pamfletu *Slovo o srpskom jeziku*,⁷ osmišljenom da djeluje kao srpski nacionalni filološki program i kao Jezičko zakonopravilo srpskoga naroda. Iako je taj pamflet sa indignacijom odbačen u slavističkom svijetu i od većine srpskih lingvista, na njega se i dalje pozivaju i oslanjaju srpski jezički nacionalisti.

1. U *Slovu o srpskom jeziku* jasno se artikulišu nacionalistički jezički stavovi, pa i onaj temeljni koji predstavlja osnovno uporište srpskog jezičkog nacionalizma, a to je stav da se svi standardni idiomi zasnovani na novoštokavšti-

⁷ *Slovo o srpskom jeziku*, Fond istine o Srbima, Beograd 1998. i u knjizi M. Kovačevića *U odbranu jezika srpskoga – i dalje*, str. 359–368.

ni smatraju srpskim jezikom, tj. na cijelom području standardnog srpskohrvatskog jezika postojao je i postoji samo jedan jezik i to je srpski, dok su drugi samo njegove političke varijante. Miloš Kovačević, srpski lingvista i jedan od potpisnika *Slova* obrazlaže taj stav: "Srbi nikada nisu branili drugima da se koriste njihovim jezikom, ali to nikad nije značilo niti je moglo značiti da je time taj jezik prestao biti srpski". Ili: "Vuk je ne samo smatrao nego i dokazao, što je prihvatila i sva "učena Evropa", da su svi Srbi štokavci, ali istovremeno i da su svi štokavci Srbi. To znači da je štokavsko narječje svojom cjelinom srpsko pa je i književni jezik koji je na osnovu tog narječja Vuk kodifikovao takođe etnički samo srpski" (Kovačević 2003: 11–21).

Srpski jezik, dalje tvrdi Kovačević, danas egzistira pod nesrpskim imenima i pod srpskim imenom, što znači da jedan jezik – srpski (nekadašnji srpskohrvatski), drugi narodi nazivaju nesrpskim imenima: hrvatskim, bosanskim i crnogorskim. Smatra da je srpski policentričan jezik i da se ostvaruje kao srpski jezik i kao srpski jezici ili njegove varijante hrvatska, muslimanska i crnogorska: "Ako je nesporno – a jeste – da je srpskohrvatski lingvistički isto što i srpski, to je onda najbolji pokazatelj apsurdnosti nastojanjima da se dokaže da su, s jedne strane, hrvatski, bošnjački/bosanski i crnogorski posebni standardni jezici, a s druge – da imaju ravnopravan status sa srpskim književnim (standardnim) jezikom. Svi ti politički iliti, prema strogo lingvističkim kriterijumima, nazovijezici samo su varijante srpskoga jezika" (Kovačević 2011: 52–53).

Ni prema lingvističkim, ni prema bilo kojim drugim kriterijumima, ne možemo poistovjećivati standardni policentrični srpskohrvatski jezik sa srpskom varijantom tog jezika i tu srpsku varijantu stavljati u hiperonimski odnos nad ostalim trima varijantama srpskohrvatskog jezika. Od-

like policentričnosti ima standardni srpskohrvatski/hrvatskosrpski jezik i kao takav se određuje od nastanka teorije policentričnosti i klasifikacije jezika na monocentrične i policentrične, tj. to je standardni jezik kojim govori više naroda u više država sa prepoznatljivim standardnim varijantama srpskom, hrvatskom, bosanskom i crnogorskom, pri čemu se ni jedna od njih ne može smatrati jezikom, a druge – varijantama toga jezika.

Iz stava srpskih jezičkih nacionalista da je standardni srpskohrvatski zasnovan na novoštokavštini zapravo srpski jezik, proističe i tvrđenje da sve što je stvoreno na štokavskom narječju, tj. na srpskom jeziku, pripada srpskoj književnosti i kulturi, a samo ona djela pisana na kajkavskom i čakavskom narječju pripadaju hrvatskoj književnosti, dok o bosanskohercegovačkoj/bošnjačkoj i crnogorskoj književnosti nema ni spomena. Citiramo stav jednog od njih: "Razlike između hrvatskog i srpskog jezika lako se mogu pokazati na primerima tekstova najvećeg hrvatskog pisca Miroslava Krležu. Njegova najbolja pesnička zbirka *Balade Petrice Kerempuba* nije pisana na srpskom jeziku nego na hrvatskom. Ali, njegova dramska trilogija o Glembajevima, po kojoj je poznat, pisana je na srpskom jeziku. I drugi hrvatski pisci pisali su i na srpskom (štokavskom) i na hrvatskom (Vladimir Vidrić, Ivan Goran Kovačić na kajkavskom, Vladimir Nazor, Tin Ujević na čakavskom)" (Milosavljević 2012: 42). Da hrvatski pisci ako pišu štokavicom pišu na srpskom jeziku tvrdi i M. Kovačević: "A ja upravo na osnovu primjera iz američke književnosti tvrdim da je npr. i Krležu pisac srpskoga jezika u delima koja su pisana štokavicom. Naime, kao što se američka književnost proučava na odsecima engleskog jezika, pa pripada književnosti engleskog jezika, tako se i hrvatska štokavska književnost, budući da je to knji-

ževnost na srpskom jeziku, mora proučavati kao hrvatska književnost srpskoga jezika" (Kovačević 1999: 382).

U skladu sa stanovištem: "dokle je štokavica, dotle je srpski jezički prostor" (Kovačević 1999: 380) sve što je stvoreno na štokavici pripada srpskoj književnosti ili "književnosti na srpskom jeziku", samo ponekad ipak "dopušte" da postoji hrvatska književnost na štokavskom, tj. srpskom jeziku. Međutim, crnogorske književnosti nema izvan srpske, jer sve što su crnogorski književnici stvorili, pišući na srpskom i jedino srpskom, pripada srpskoj književnosti, na čelu sa najvećim crnogorskim i južnoslovenskim pjesnikom Petrom II Petrovićem Njegošem. Da je Njegoš Srbin (kao i svi Crnogorci, uostalom), da je govorio i pisao srpskim jezikom, te da je sljedstveno tome samo srpski pjesnik uzima se kao aksiom i brani svim sredstvima: "Njegoš je jedna od najljepših spona u srpskom jeziku – u prostoru i u vremenu" (Stojanović 2011: 143); "Pjesma nad pjesmama srpske poezije – Njegoševa "Noć skuplja vijeka" (Marojević 2011: 23–30). Svako drugačije mišljenje predstavlja se kao falsifikat: "Međutim, nerijetko se u posljednje vrijeme može čuti od zagovornika i odbornika tzv. crnogorskog jezika, da "crnogorski jezik" jeste (i treba da bude) upravo onaj kojim je Njegoš pisao. A kojim je jezikom Njegoš pisao vidi se iz prethodnog pregleda (i analize). Kojim se jezikom govorilo u Njegoševo vrijeme i koji je to jezik bio, i koji jeste (i jedino može biti) vidi se i po tome kako se on i za Njegoševo vrijeme (i prije Njegoša; a i poslije), – imenovao" (Stojanović 2011: 145). Naravno, to je "i jedino može biti" srpski jezik, što je krunski dokaz Njegoševe etničke i literarne pripadnosti.

2. Srpski nacionalisti smatraju da je srpski jezik neodvojiva i najvažnija komponenta, temelj srpskog nacionalnog identiteta što predstavlja stav tipičan za jezički nacionali-

zam. Na južnoslovenskom prostoru dugo je bila aktuelna jezička teorija nacije po kojoj je jezik bio skoro jedini njen konstitutivni faktor. Prema toj teoriji tamo gdje nema zasebnog jezika ne može biti ni posebne nacije. Ovu teoriju su prigrlili Vuk Karadžić, ilirci i svi filolozi toga doba, a ona je prihvaćena i u Kraljevini Jugoslaviji jer se na njoj mogla graditi jugoslovenska nacija na osnovu "tri plemena istog naroda" (Srbi, Hrvati, Slovenci). Polazeći od ideje da tamo gdje je jedan jezik može biti samo jedan narod, Vuk iznosi tezu da su svi štokavci Srbi, te da su Srbi i Hrvati kad su doselili na Balkan bili "jedan narod pod dva različita imena" (Karadžić 1997: 125–141). Zapostavljanje ostalih etničkih obilježja, različite istorijske sudbine, narodne tradicije i njihovo svodenje na jezik kao jedini narodnosni znak dovelo je Vuka do pogrešnog zaključka da su svi štokavci Srbi (Vukomanović 1987: 82), kao što je i saznanje da Srbi i Hrvati govore istim jezikom dovelo do zablude da su oni jedan narod.

Iako je jezička teorija nacije odavno odbačena u savremenom svijetu, ona je u postjugoslovenskom nacionalističkom diskursu dominantna i danas, pa tako u Deklaraciji o položaju srpskog jezika i ćirilice predloženoj na skupu organizovanom od Srpskog narodnog vijeća u Podgorici 2015. stoji: "Ono što objedinjuje srpski narod, što mu daje nacionalni identitet jeste, *prije i iznad svega*, (kurziv R. G.) srpski jezik kojim on govori" ili "Srpski narod je, dakle, određen kao srpski preko srpskog jezika". Kao uzrok ugroženosti srpskog nacionalnog identiteta navodi se "neuvažavanje značaja srpskog jezika i srpske ćirilice kao osnovnih nacionalnih odrednica" (*Srpski jezik i ćirilica*, str. 255–256). Jezik kao osnovni kriterijum za određivanje etničkog i nacionalnog identiteta zastupaju svi lingvisti nacionalisti, tako jedan od njih tvrdi: "Vuk je dakle još eksplicitnije od Dositaja istakao srpski jezik kao osnovni identitetski kriterijum

srpskog naroda. Srpski jezik je najsuštastvenija diferencijalna crta Srba prema drugim slovenskim i neslovenskim narodima". (Kovačević 2015: 192).

Autor članka, dakle, ističe da se po jeziku Srbi najviše razlikuju od drugih slovenskih naroda, a onda nekoliko redaka niže iznosi podatak da srpskim jezikom govore još Hrvati, Bošnjaci i Crnogorci, što je kontradiktorno, jer jednom tvrdi da ko god govori srpskim jezikom jeste Srbin, a zatim da srpskim jezikom govore još tri naroda, koje prvi stav eksplicitno negira. Pošto je, prema mišljenju nacionalista, jezik najvažnija etnička odrednica, pomenuta tri naroda, govoreći srpski, moraju biti Srbi, a ne Hrvati, Bošnjaci ili Crnogorci, jer je jezik, kako reče poznati srbi-sta "najsuštastvenija diferencijalna crta" Srba prema drugim narodima. Očigledno je ovu kontradiktornost proizvelo nekritičko preuzimanje Vukovog stava da su svi štokavci Srbi "makar koje vjere bili", ili bolje reći – metodološka greška pri kojoj se nazivi i pojmovi iz sadašnjosti prenose u istom značenju i obimu u prošlost, i obrnuto. Oznake "srpski" i "Srbi", "hrvatski" i "Hrvati", "crnogorski" i "Crnogorci" i druge etničke i nacionalne oznake ne pokrivaju iste referente u XIX vijeku i danas. Uz to treba dodati da su aktuelne naučne paradigme, terminologija, kao i društveno-istorijske prilike mnogo drugačije od onih iz XIX vijeka, te da tvrdnje, shvatanja i termine ne možemo izvlačiti iz semantike i konteksta toga vremena.

3. Srpski jezički nacionalisti negiraju srpskohrvatski (prema njihovom tumačenju to je samo preimenovani srpski jezik), pa onda i hrvatski, bosanski, a naročito oštro, moglo bi se reći, brutalno i crnogorski jezik, što potvrđuje i ovaj citat: "... svako ko se iole u istoriju i lingvistikku razumije mora bez rezerve kao istinitu prihvatiti konstataciju akademika M. Ekmečića: 'Crnogorski jezik nije

sramota jednog naroda, srpske nacije i nepismene inteligencije, nego je sramota civilizacije" (Kovačević 2015: 202).

Prava poplava radova protiv crnogorskog jezika ili bolje reći, protiv ideje da se u nezavisnoj Crnoj Gori jezik u službenoj upotrebi nazove crnogorskim, zapljusnula je crnogorski javni prostor preko prosrpski orijentisanih novina, časopisa, glasila Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, elektronskih medija, naročito u periodu pred referendum o nezavisnosti Crne Gore i uoči donošenja Ustava u kojem se trebalo definisati ime službenog jezika. Čitava jedna biblioteka bi se mogla napraviti od knjiga, zbornika radova sa skupova, okruglih stolova, tematskih brojeva časopisa i pojedinačnih radova i članaka u novinama u kojima se "naučno" dokazuje da crnogorskog jezika nema, niti može biti, ponekad primitivno vrijeđajući sve one koji drugačije misle i obavezno pozivajući se na: struku i nauku, istinu, istoriju, tradiciju, književnost, pretke, vjeru, a nerijetko i samog Boga.

Dovoljno je pročitati naslove pojedinih radova, pa da se zaključí kako autori uvredljivo i psovački, a ponekad i sa mržnjom govore o crnogorskom jeziku i samoj mogućnosti (inače potpuno legitimnoj, naročito nakon svih društveno-istorijskih promjena i događanja na južnoslovenskom prostoru nakon ratova, raspada Jugoslavije i naraslog srpskog nacionalšovinizma) da se u Crnoj Gori službeni jezik nominuje crnogorskim. Navešćemo neke od brojnih naslova: Dragoljub Petrović: "Jezik sa čaktarom" (*Srpski narod u novom Ustavu Crne Gore – Ustavni genocid nad Srbima*, str. 123–130); "Obespamećeni jezik u crnogorskom ustavu" (*Svevide*, br. 7); "Avetluk bez lijeka" (*Raspeće jezika srpskoga* br. 2); Drago Ćupić: "Crnogorski jezik" *vražja rabota*" (*Svevide* 7); "O tzv. crnogorskom jezi-

ku" (*Svevide*, br. 22); "Avetna lingvistika stvorila crnogorski jezik", (*Svevide*, br. 19); Mihailo Šćepanović: "O jeziku crnozborskome" (*Svevide*, br. 7); "Crnozborski žigovi i po-backuljska pamet" (*Raspeće jezika srpskoga*, br. 2); Miloš Kovačević: "Jezik i lingvistički duduci" (*Svevide* br. 7); Branislav Brborić: "Porijeklo, dometi i odmeti lingvističke montenegristike" (*Raspeće jezika srpskoga* br. 4); "Titoizam i jezikoslovna dukljanistika" (*Raspeće jezika srpskoga* br. 2); Draga Bojović: "Crnogorski jezičko-mentalni inženjering" (*Oktoib*, br. 1–2, 2011) i niz drugih. U tim i radovima drugih autora iste ideološke pripadnosti, termin crnogorski jezik se upotrebljava pod navodnicima ili sa oznakom tzv. – takozvani (često se i termini hrvatski i bosanski jezik tako obilježavaju i etiketiraju), ili sa epitetima: *nepostojeći, lažni, izmišljeni, izmaštani, politički, političkantski, politokratski, ukradeni srpski, dehumanizovani, nazovijezik*, a za nauku o crnogorskom jeziku koriste se sintagme: *avetna lingvistika, nesojska lingvistika* i sl.

Najoštriji napadi na mogućnost imenovanja jezika u Crnoj Gori crnogorskim dolazili su od lingvista i književnika koji se etnički smatraju Srbima iz Crne Gore, inače, najzagriženiji i najagilniji negatori crnogorskog nacionalnog identiteta jesu oni koji žive u Crnoj Gori ili su porijeklom iz Crne Gore, što je poseban fenomen. Ovdje nijesmo naveli sve one koji su se istakli i koji su i dalje veoma angažovani u tom osporavanju, ima ih mnogo, s tim što je danas retorika donekle promijenjena, budući da je u centru aktivnosti i pažnje srpskih jezičkih nacionalista sada borba protiv navodne ugroženosti srpskog jezika i ćirilice u Crnoj Gori.

Još jedna zanimljivost, svi navedeni radovi i članci objavljuvani su u publikacijama Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori: *Svevide, Svetigora*, ili glasilima raznih organizacija za odbranu srpskog jezika i ćirilice kao što je Aktiv profesio-

ra srpskog jezika i književnosti Nikšić i njihov časopis *Raspeće jezika srpskoga*, osnovan 2004. godine, kao glasilo grupe nikšićkih srednjoškolskih profesora koji su se štrajkom borili protiv uvođenju termina "maternji jezik" u nastavne planove i zbog toga ostali bez posla. Nakon šest brojeva *Raspeće jezika srpskoga* je preimenovano u *Slovo jezika srpskoga* (2006). Brojni članci i prilozi su štampani i u zbornicima radova sa raznih skupova, tribina, okruglih stolova u organizaciji Srpskog narodnog vijeća i prosrpskih partija, što jasno ukazuje na njihovu ideološku obojenost, političku angažovanost, ali i naučnu neutemeljenost.

4. U osnovi i nacionalizma i religije stoje mitovi, pa je povezanost između njih očekivana (neki autori nacionalizam definišu kao političku integracijsku religiju u usloviima sekularnog društva), budući da oboje funkcionišu prema istoj matrici i proizvode iste efekte: "Isti intenzitet emocija i iskrivljanja uma koji karakteriziraju integralni nacionalizam prisutni su i u religijskom načinu razmišljanja" (Snyder u Kordić 2010: 342). Jezik je, smatraju i jedni i drugi, božanska kategorija, nacionalna svetinja i dokaz je prave vjere i Boga, pa je tako srpski jezik "davno kršten", a Bog je lično svjedočio tom činodejstvovanju: "Davno je kršten moj jezik, a Bog je bio kum" naslov je članka G. Jovanovića objavljen u *Sveviđu* br. 7. Ilustrativan je i članak "Ćirilica ili jevanđeljsko lice Srbina" S. Čurovića u kojem se konstatuje: "Ćirilica je najpotpunija riječ Srbinova (utemeljena u "Besjedi o pravoj vjeri" Sv. Save)"; "Ćirilica je izraz mišljenja, disanja, pravoslavnog bitisanja ... našeg najdivnijeg potvrđivanja u Bogu i ljudima" ili "Ćirilica je svojevrsna liturgija kojom se susretaju vjekovi, prepoznaju preci i potomci" (Čurović 2015: 94–102).

Pod uticajem takvog načina mišljenja i neki lingvisti koriste za naučni registar neobičan način obilježavanja datu-

ma – crkvenim praznicima, čime u taj diskurs unose elemente religijskog govora, pa im tako knjige izlaze "na Uspenije Presvete Bogorodice, 2006" (Stojanović, Bojović 2006: 11), "o Vaskrsu, 2011", (Stojanović 2011: 8) ili "na Đurđevdan, 2003. godine" (Kovačević 2003: 10). Ovakvo neuobičajeno datiranje praktikuje se i u tekstovima u kojim ono nema opravdanja, čak ni iz stilskih razloga, kao u primjeru: "Vezano za to, preko TV Montena na Gospođindan 2008. godine, šef novoformirajućeg studijskog programa izjavi..." (Stojanović 2011: 210). Slijedeći logiku žanra možda bi trebalo i godinu pisati po starom kalendaru uz obaveznu sintagmu: "ljeta Gospodnjeg".

Knjiga čije je uvodno slovo nastalo "o Vaskrsu" ima kao moto stihove Matije Bečkovića:

*Jezik je naša nevidljiva crkva,
Još nepodeljena i nerazdvojena,
Svaka reč u njoj samojavna ikona
Radi našeg spasa objavljena.*

(Stojanović 2011: 7).

Moto se definiše kao misao koja nagovještava osnovnu ideju knjige, što bi moglo značiti da će se u ovoj naučnoj knjizi jezik posmatrati kroz religijsku prizmu, tj. kao idol kojem se treba klanjati ili kao nacionalnu svetinju (*lingua sacra*) koja je, kao i crkva, temelj i čuvar nacionalnog identiteta. Jezik odolijeva zubu vremena i istorijskim mijenama i u njemu se čuva esencija bića srpskog naroda data od Boga. U takvoj percepciji jezik (i pismo) dobija status parreligijskog kulta, jer se shvata kao "bedem, štit i poslednje utočište nacije" (Čolović 2008: 37). Da tekstovi u knjizi uglavnom i slijede takvu logiku svjedoči sljedeći citat: "Kako nam kažu knjige starostavne, ćirilica je i bogonosna i

hristonosna, svako slovo ("pismeno") i svojim imenom i svojim načertanijem (oblikom) promišljeno je odozgo, sa vrha ljestvice, i nosi promisao. Ni jedan potez u načertanju slova nije bez dubljeg smisla, svaka "črta" ima i odražava vezu sa slovesnošću, jer slovo ("pismeno") treba da iskaže i riječ i Riječ. Zato ćirilica sadrži i nosi ljepotu i sklad – njom je odražena dubina i ljepota vjekova, koji su je čuvali i o kojima je svjedočila" (Stojanović 2011: 94).

Ovaj citat više pripada religijskom, propovijednom diskursu nego naučnom, iako je uzet iz knjige koja pretenduje na naučnost, do koje autorka, inače, veoma drži, često je potencira i prigovara onima koji ne poštuju naučne principe. Ona kaže: "Ono što se potpuno potisnulo i zanemarilo, naročito posljednjih godina i naročito u Crnoj Gori, jeste da cilj nauke, u ovom slučaju nauke o jeziku, odnosno onog ko se bavi naukom, treba da bude intelektualni trud i intelektualno poštenje, odgovornost pred istorijom i čovjekom. Nauka treba da uzima za polazište postojeće činjenice i dostupnu građu (u slučaju jezika oličene u bogatom istorijskom nasljeđu i sadašnjem potencijalu i potrebama), te da ih predstavlja i predočava argumentovano, istinitonosno, pravedno i slobodno" (Stojanović, 2011: 8). Lijepo rečeno, samo da autorka citata to i primijeni u praksi.

Knjiga sa predgovorom nastalim "na Uspenije Presvete Bogorodice", naslovljena *Srpski jezik između istine i obmane*, predstavlja zbirku tekstova dvije profesorice sa Studijskog programa za srpski jezik u Nikšiću, veoma involvirane u dokazivanju "istine" o srpskom jeziku i veoma emotivno angažovane, budući da same kažu da je knjiga nastala "iz nužde, iz krika, iz pobune" (Stojanović, Bojović 2006: 10). U naučnom diskursu emocije su nepoželjne, nasuprot nauci, u nacionalizmu emocije dominiraju i nadvladavaju razum, a bez razuma nema nauke. Autorke navode da su se

"nakaradne ideje o crnogorskom jeziku rodile u krilu politike, priučenih lingvista-entuzijasta i rijetkih politički poslušnih lingvista" (Stojanović, Bojović 2006: 10), a same demonstriraju nacionalističke, dakle nenaučne, poglede na jezik i sociolingvističke fenomene, ali i sljepilo za svoje "nakaradne ideje i poslušnost". Sve "uzdajući se u istinu, snagu i moć služenja istini i riječi" (Stojanović, Bojović 2006: 101) falsifikuju činjenice i pokazuju visok stepen nepoznavanja materije o kojoj pretenciozno pišu dok iskazuju samo *istine*. Inače leksema *istina* se najviše potencira i rabi u knjizi, u samom je naslovu kao semantički najopterećenija, na istinu i samo istinu se pozivaju autorke i naravno, istina je sa njima i njihovim saborcima na svetom zadatku dokazivanja baš njihove obogotvorene istine o srpskom jeziku. Obmane, prevare, zablude, falsifikati, izdaja, zločin – to su drugi, oni koji su se usudili da govore o postojanju crnogorskog jezika i književnosti na bilo koji način – naučni ili nacionalistički, svejedno. Tekstovi iz ove knjige su većinom objavljeni u već pominjanim glasilima: *Svevide*, *Svetigora*, *Raspeće jezika srpskoga* ili izgovoreni na skupovima, tribinama u organizaciji prosrpskih udruženja i partija, što mnogo više potvrđuje njihovu ideološku obojenost, nego naučnu zasnovanost.

5. Srpski jezički nacionalizam u Crnoj Gori iskazuje se i stalnim isticanjem priče o ugroženosti srpskog jezika i cirilice kao srpskog nacionalnog pisma, kao i naracijom o konstantnoj zavjeri neprijatelja protiv srpskog naroda, njegovog jezika i pisma. Tako funkcioniše tipičan nacionalistički mit o ulozi žrtve i paćenika, ovdje pripisan srpskom narodu i mit o stalnom neprijatelju, u ovom slučaju neprijatelji su brojni i različiti: SAD, Evropa, Vatikan, katoličanstvo, islam, fašizam, komunizam, mondijalizam, pa čak i demokratija, koji su samo "različita lica istog zla". I

na kraju tog niza zala i neprijatelja stoji i Crna Gora, naročito od kada je postala nezavisna, pa je od "srpske Sparte" postala "srpski okupator" (Petrović 2015: 247).

Sami nazivi glasila i skupova rječito govore o zastrašujućoj ugroženosti srpskog naroda koja se izjednačava sa genocidom ili istrebljenjem naroda, iako je realna stvarnost potpuno drugačija. *Srpski narod u novom Ustavu Crne Gore – Ustavni genocid nad Srbima* (2006), naziv je "naučnog" skupa u organizaciji Srpskog narodnog vijeća koje je organizovalo i skup Srpski jezik i ćirilica osnove srpskog identiteta (2015). Srpski jezik je kao i božji sin razapet, pa se njegove muke, velike kao i Isusove na krstu, tematizuju u časopisu pod adekvatnim imenom: *Raspeće jezika srpskoga*.

Takođe i u naslovima brojnih članaka registrujemo lekseme koje nedvosmisleno ukazuju na apokaliptičnu situaciju u kojoj se nalazi srpski narod, njegov identitet, jezik i ćirilica, takve su: ugroženost, nestanak, gubljenje, potiskivanje, zabrana, zatiranje, agonija, krađa i prekrađa, progon, razgradnja, čerečenje i druge, što potvrđujemo primjerima: Miloš Kovačević: "Aktuelno stanje srpskog jezika – put ka gubljenju srpskog identiteta" (*Srpski jezik i ćirilica*, str. 188–205); Dragoljub Petrović: "Zatiranje Srba u Crnoj Gori ili crtice o serdarskim i nesojskim vremenima" (*Srpski jezik i ćirilica*, str. 233–247); Radmilo Marojević: "Crnogorski jezik" – epizoda u ratu za razgradnju srpskog jezika" (*Svevide* br. 7); Drago Ćupić: "Progon srpske ćirilice", (*Slovo*, br. 21); Draga Bojović: "Metode potiskivanja srpskog jezičkog identiteta u Crnoj Gori" (*Srpski jezik i ćirilica*, str. 26–33); Lidija Tomić: "Zabrana ćirilice u istorijskim tokovima", (*Srpski jezik i ćirilica*, str. 32–38); Veselein Matović: "Agonija ćirilice u Crnoj Gori" (*Srpski jezik i*

ćirilica, str. 115–129); Savo Stevović: "Čerečenje srpskoga jezika" (*Svevide* br. 7) i brojni drugi.

Sva ta grozna stradanja srpskog jezika najintenzivnija su baš u Crnoj Gori u kojoj se mučenje srpskog jezika završava njegovim ubistvom: "Inače, srpski jezik je agresivno napadnut na raznim geo-političkim prostorima na kojima taj jezik postoji. Posebno je u Crnoj Gori izvršeno antilingvističko nasilje nad njim (kurziv R. G.) ... to izraženo nasilje nad jedinstvenim jezikom, standardizovanim i kodifikovanim, slobodno se može označiti kao svojevrsni *jezikocid*" (Božović 2008: 55). U istom tonu nastavlja lingvistkinja kojoj je naučna istina svetinja: "Težnja za razgradnjom srpskog jezika i(li) njegovog imena *nigdje se nije vršila i ispoljavala sa toliko nasilja* i toliko neosnovano (kurziv R. G.) kao u Crnoj Gori, koja je upravo kolijevka velikih i značajnih ostvarenja kroz srpski jezik i srpskim jezikom" (Stojanović 2011a: 55) ili "Radovi sabrani u ovoj knjizi nastajali su od 2006. godine do danas. Nastajali su *u najtežem vremenu u istoriji* (kurziv R. G.) po vjekovno nasljeđe srpskog jezika i ćirilice u Crnoj Gori, – u godinama u kojima se ogoljena politika nadomješta i nameće nauci, falsifikati istini". (Stojanović 2011: 7).

Kao i svaka nacionalistička naracija i ova je uglavnom bez realnog utemeljenja u stvarnosti, srpski jezik i ćirilica nijesu ugroženi u Crnoj Gori, i jedno i drugo su ustavne kategorije, srpski kao jezik u službenoj upotrebi, a ćirilica je ravnopravno pismo sa latinicom. U douniverzitetskom obrazovanju obezbijeđen je status i ime srpskog jezika kroz predmet za jezik i književnost sa sva četiri imena: crnogorski-srpski, bosanski i hrvatski. Đaci se opismenjavaju na ćirili i tek kasnije u trećem razredu uče latinicu, školski udžbenici su većinom pisani ćirilicom, pismeni zadaci tradicionalno se pišu naizmjenično i ćirilicom i latinicom. Na Filo-

loškom fakultetu Univerziteta Crne Gore postoji Studijski program za srpski jezik i južnoslovenske književnosti na kojem se besplatno školuju studenti do nivoa doktorskih studija. Nazivi predmeta na ovom Studijskom programu su sa veoma istaknutim nacionalnim oznakama (pridjev srpski se upotrebljava 28 puta za nazive predmeta u nastavnom planu: Srpska narodna književnost i južnoslovenski kontekst, Srpska književnost od renesanse ka klasicizmu, Književnost srpskog realizma i južnoslovenski kontekst, Srpska književnost i film, Dijalektologija srpskog jezika, Semantika srpskog jezika i tako redom), skoro svaki nastavni predmet ima pridjevsku odrednicu sa nacionalnim imenom, što nije slučaj na sličnim katedrama u Srbiji i regionu.

Doskoro je naziv predmeta za maternji jezik na studijskim programima za strane jezike bio Srpski jezik, iako na istom Fakultetu već više od deset godina (od 2008) postoji Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti. Tek je sa novom reformom od 2017. godine ovaj predmet u nastavnim planovima nazvan Crnogorski jezik, što je izazvalo burne reakcije profesora sa Studijskog programa za srpski. Svoje negodovanje zbog te promjene u programu iskazivali su više puta na Vijeću Fakulteta, pisali Senatu, Rektoratu, oglašavali se u medijima, i dalje istrajavaju u zahtjevima da se taj predmet ne zove Crnogorski jezik, tvrdeći da se radi o ugroženosti srpskog jezika, nacionalnog identiteta i diskriminaciji studenata koji su Srbi. Zaboravljaju, ili ih nije briga, da je, dok se dugi niz godina taj predmet zvao Srpski jezik, moglo biti, prema istom principu, ugroženosti crnogorskog jezika i identiteta (i to u Crnoj Gori) i diskriminacije studenata koji su Crnogorci. Uprkos osporavanju i negiranju crnogorskog "takozvanog, nepostojećeg, lažnog..." jezika, D. Bojović ipak, predaje predmet Crnogorski jezik na studijskim programima za francuski i

ruski. Ona u svojoj biografiji na sajtu Univerziteta (ucg.ac.me/fil) iznosi stav da nema "kvalifikacije za crnogorski jezik", a odmah ispod te konstatacije u spisku predmeta stoji da predaje studentima na dva studijska programa baš Crnogorski jezik i to u fondu od 12 časova sedmično (podaci sa sajta za školsku 2017/18. i 2018/19. godinu). Očigledno su finansijski razlozi i dobijeni honorari prevagnuli nad ideološkim ubjeđenjima i "naučnom istinom" za koju se bori.

Iz navedenih primjera iz akademske prakse, ali i brojnih drugih možemo zaključiti da se srpski jezički nacionalisti ne bore za ravnopravan status srpskog sa drugim jezicima u Crnoj Gori, već za njegov dominantan položaj ili ekskluzivan, tj. da naziv srpski jezik bude jedini, što se često i eksplicitno artikuliše: "Društveno-politički posmatrano standardni jezik – srpski ovjeren je i jezičkom većinom te bi kao takav, sa svojim standardološkim i kulturološkim pokrićem, trebalo da postoji i *kao jedini u službenoj upotrebi*" (Bojović 2008: 29). Dakle, ugroženost srpskog jezika u Crnoj Gori proističe iz činjenice što to nije jedini naziv za sve četiri varijante policentričnog srpskohrvatskog jezika, a najviše što uopšte postoji lingvonim crnogorski jezik kao ustavna kategorija, ali i što postoji Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti na Filološkom fakultetu na kojem se naučno utemeljeno izučava i promoviše crnogorski jezik, književnost i kultura. Kad bi se sve to nazivalo srpskim, ugroženost bi nestala kao rukom odnesena.

Crnogorski jezički nacionalizam

Predstavnici crnogorskog jezičkog nacionalizma i zvanične jezičke politike u Crnoj Gori okupljeni su na Insti-

tutu/Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, a podržani su od najviših državnih institucija, prije svega Ministarstva prosvjete i Vlade Crne Gore. Nasljednici su naukovanja profesora slovenačke i crnogorske književnosti i "utemeljivača montenegrstike" Vojislava P. Nikčevića, a zatim i Radoslava Rotkovića koji nijesu bili lingvisti. Vojislav P. Nikčević je nekoliko godina prije smrti osnovao nevladinu organizaciju *Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje*, u kojem nije bilo naučnog kadra baš iz jezikoslovlja. Nakon njegove smrti (2007), Nikčevićevi nasljednici u nazivu *Instituta* dodaju njegovo ime. Vlada Crne Gore 2010. godine, poslije usvajanja pravopisa crnogorskog jezika, gasi Savjet za standardizaciju crnogorskog jezika i osniva Institut za crnogorski jezik i književnost (ICJK), koji je u suštini samo preimenovani *Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje Vojislav P. Nikčević*. Isti su članovi, isti direktor Adnan Čirgić, isti časopis *Lingua montenegrina* (glavni urednik A. Čirgić koji objavljuje i diplomatske radove svojih pristalica) i ista nauka. Samo četiri godine kasnije, Vlada Institut pretvara 2014. godine u Fakultet za crnogorski jezik i književnost (FCJK) na Cetinju sa ciljem "da stvara kadrove iz oblasti montenegrstike" a bez ikakvog akademskog ili kadrovskeg utemeljenja i društvenog opravdanja, uz brojna kršenja zakona i pravilnika koji propisuju proceduru dobijanja akreditacije i licence za rad i ponovo sa A. Čirgićem na čelu, ovaj put kao dekanom. Tako smo dobili fakultet za samo jedan jezik (u žargonu je raširen naziv: fakultet za dva slova) što je presedan u akademskom svijetu⁸, a činjenica da ne pripada nijednom

⁸ Matične institucije za studiranje nekog jezika, kulture i književnosti stvorene na tom jeziku jesu filološki ili filozofski fakulteti. Izgleda da je naš crnogorski jezik toliko poseban, "autohton

univerzitetu, te da za svoj rad odgovara samo ministru prosvjete, bjelodano pokazuje da fakultet funkcioniše bez uobičajenih mehanizama za kontrolu kvaliteta rada i finansija. Zahvaljujući velikom budžetu, danas je na fakultetu okupljena brojna ekipa saradnika, uglavnom bez naučnih kompetencija, ali sa bezrezervnom odanošću stavovima "utemeljivača montenegristike" i nacionalističkoj jezičkoj politici. Oni dosljedno njeguju sve nacionalističke mitove o crnogorskom jeziku i za razliku od drugih nacionalizama, ugrožavaju isključivo Crnu Goru i njene građane.

U redovima koji slijede navešćemo mitove na kojima počiva crnogorski jezički nacionalizam i "nauka" o crnogorskom jeziku, koja se njeguje na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju. Matrica po kojoj funkcioniše jezički nacionalizam u Crnoj Gori ista je ili veoma slična onima u ostalim državama, samo su različiti realizatori.

1. Centralni mit crnogorskih jezičkih nacionalista jeste da nacija i država ne postoje bez posebnog jezika. Potvrdu ovog mita nalazimo, naravno u riječima "utemeljivača" Vojislava P. Nikčevića: "Ni narod, ni nacija, ni država ... ne mogu postojati bez svoga jezika, pa prema tome ne mogu postojati ni Crnogorci. Ako nema crnogorskog jezika, nema ni crnogorske države, ni crnogorskog naroda, ni crnogorske nacije" (Nikčević 2000: 19). Ovaj stav negira postojanje velikog broja nacija i država koje ne dijele isto ime sa

i autentičan" i prestižan (po broju govornika i po ekonomskoj snazi države) da za njega mora postojati poseban fakultet, izvan postojećih institucija i akademske prakse. Opasnost od nacionalističke i nenaučne naracije o crnogorskom jeziku sa novim fakultetom se uvećava, jer se mladi ljudi koji tamo studiraju izlažu manipulacijama koje im se serviraju kao naučne istine.

imenom zvaničnog jezika (SAD, Kanada, Australija, sve države Latinske Amerike, Austrija...) i ne treba ga komentarisati jer je neistinit i tipično nacionalistički. Već smo istakli da je stav o zasebnom jeziku kao uslovu za postojanje neke nacije i države odavno napušten u zapadnim demokratijama, te da je to romantičarsko-nacionalistička ideja s kraja XVIII vijeka u čijoj osnovi stoji uvjerenje da je postojanje nacije nemoguće bez posebnog jezika.

Uprkos razvoju nauke i mlađi crnogorski jezički nacionalisti i dalje tvrde da je jezik temelj nacionalnog i državnog identiteta: "Bezmalob svi evropski jezici i apsolutno svi jezici na Balkanu čine jedan od najznačajnijih činilaca nacionalnoga i(li) državnoga identiteta. To je postalo jasno još u XIX vijeku, a u novije doba, razvojem sociolingvistike kao posebne grane, to je aksiom"⁹ (Čirgić 2016: 295). U ovom anahronom i netačnom stavu pozivanje na sociolingvistiku predstavlja nonsens i paradoks, jer upravo sociolingvistika daje potpuno drugačija objašnjenja ove problematike. U okviru ove naučne discipline se rodila i teorija o policentričnosti standardnog jezika koja negira Čirgićev gorenavedeni stav. Prema toj teoriji policentrični jezik je onaj standardni jezik koji koristi više nacija u različitim državama, a takvi su svi veći evropski jezici: engleski, njemački, francuski, španski, portugalski, holandski, ali i srpskohrvatski, čije su standardne nacionalne varijante bosanska, crnogorska, hrvatska i srpska.

2. Najomiljeniji mit nacionalista jeste onaj o vlastitoj posebnosti i autohtonom viševjekovnom (nekad čak i višemilenijumskom) postojanju. I crnogorski nacionalisti raz-

⁹ Inače dr Adnan Čirgić skoro za svaki svoj izneseni stav tvrdi da je aksiom, tj. očigledna istina koju nije potrebno dokazivati.

vijaju mit o autohtonom postojanju crnogorskog jezika od davnih vremena, potenciraju njegovo posebno porijeklo i nesrodnost crnogorskog jezika sa susjednim jezicima, što "utemeljivač montenegrizike" i eksplicitno artikuliše: "U pogledu uvažavanja statusa i ranga jezika crnogorskog naroda, njegova naučnog proučavanja i predstavljanja u dijahronijskoj i sinhronijskoj vremenskoj ravni, najdalje su pošli oni naučnici koji mu priznaju autohtoni karakter ... to je jezik koji poseduje konkretne strukturne odlike i funkcije, sopstvenu povjesnicu, genezu i tipologiju, periodizaciju i klasifikaciju" (Nikčević 1993: 27). I R. Rotković potencira autohtonost crnogorskog jezika, pa u članku *Autohtoni jezik i uvozna negacija* pita "Koja to nauka tvrdi da crnogorski jezik nije autohton?" (2011: 20).

Crnogorski jezik je autohton jezički idiom, tvrde i montenegriziti iz Instituta/Fakulteta za crnogorski jezik i književnost, iako to nije specifičnost ovog jezika. Atribut "autohton" znači samo da je dati jezik "domaći" na svojoj teritoriji, tj. da nije na nju unet kolonizacijom ili migracijama. A takvi su svi jezici osim doseljeničkih, uključujući i sve jezike naslednike srpskohrvatskog.

3. Crnogorski jezički nacionalisti njeguju i mit o posebnom porijeklu, pa tvrde da je crnogorski jezik kao poseban donijet iz prapostojbine iz Polablja-Pomorja (današnja istočna Njemačka), nastao je iz izumrlog polapskog i nema zajedničko porijeklo sa drugim južnoslovenskim jezicima, pa se zbog toga i razlikuje od njih. Tvorci ovih ideja su Vojislav P. Nikčević i Radoslav Rotković. Prvi ističe: "... došao sam do zaključka da se prazvor i prototip crnogorskog jezika nalazi u polapskom jeziku iz Polablja-Pomorja" (Nikčević 2004: 45–46), ili "Crnogorski (i)jekavski izgovorni kompleks u polapskome (i)jekavskom jezičkom arealu nalazi

najpotpuniji i najadekvatniji izgovorni prototip. Iz toga jasno proizilazi da su Crnogorci svoj etos i jezik formirali samosvojnijem razvojem u posebnim (prirodnijem) i istorijskim uslovima, najvjerovatnije od doseljenih slovenskih plemena iz Polablja i njihova jezika u susretu, dodiru u međusobnome prožimanju s balkanskijem starošediocima i zatečenim jezičkim balkanskim supstratom" (Nikčević 1993: 89). Radoslav Rotković u knjigama *Odakle su došli preci Crnogoraca* i *Jezikoslovne studije*" dokazuje" te teze upoređujući toponime u Polablju i Crnoj Gori. Iako su ove tvrdnje nepouzdana i nenaučne (Greenberg 2005: 110), i dalje ih zastupaju njihovi nasljednici sa FCJK na čelu sa dekanom A. Čirgićem koji kaže da crnogorski jezik "pošедуje i vlastito porijeklo koje nije isto s porijeklom srpskog jezika" (Čirgić 2007a: 415–422) i time opovrgava sve do sada poznato u genealoškoj lingvistici i klasifikaciji jezika.

4. Sa mitovima o autohtonosti crnogorskog jezika i njegovog posebnog porijekla korespondira i mit da je crnogorski jezik različit od ostalih južnoslovenskih jezika, prije svega od srpskog, hrvatskog i bosanskog što svi crnogorski jezički nacionalisti eksplicitno i tvrde. Citiraćemo A. Čirgića koji u radu naslovljenom "Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati i Srbi ne zборе istijem, već svako svojijem jezikom" kaže: "Na nivou saznanja koja imamo u XXI vijeku, s punom odgovornošću se može tvrditi da Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati i Srbi ne govore istijem već četirima različitijem jezicima, koji, naravno, nijesu različiti do nerazumijevanja (samo u okviru štokavštine), već je kriterijum njihova razgraničenja prvjestveno, ali ne i isključivo, sociolingvistički i etnopsihološki... Jedna im je polazišna osnova (štokavska), ali standardni jezici proistekli iz nje nijesu i ne mogu biti isti jer su se stvarali u posebnijem prirodnom i povijesnijem uslovima u

okviru posebnih narodnosnijeh i nacionalnih zajednica" (Čirgić 2007: 94).

O Čirgićevoj tvrdnji "da Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati i Srbi ne govore istijem već četirima različitim jezicima" možemo "s punom odgovornošću" reći da nije tačna i da je u kontradikciji sa činjeničnim stanjem. Standardni jezici bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski ili preciznije rečeno, standardne varijante policentričnog srpskohrvatskog jezika, ne mogu se lingvistički posmatrati kao različiti jezici, uprkos različitim lingvonimima, jer im je standardološka osnova ista i razumljivost između govornika skoro sto-postotna. Razlike između njih, naravno, postoje, kao u ostalom i između varijanti drugih policentričnih jezika, ali one nijesu systemske prirode, ne ugrožavaju razumljivost i nesmetanu komunikaciju i predstavljaju minornost (uprkos nastojanjima jezičkih nacionalista da ih uvećaju) u odnosu na ono što je isto i zajedničko.

5. Nacionalizam ne može da funkcioniše bez mita o naciji žrtvi, vjekovnom ugnjetavanju i nepravdama podnesenim od nacije neprijatelja. Taj mit je sveprisutan u radovima crnogorskih jezičkih nacionalista koji tvrde da su crnogorska nacija i crnogorski jezik bili paćenici i žrtve kroz istoriju, te bili izloženi raznim nepočinstvima, čak i zločinima koji se danas upravo zalaganjem "utemeljivača montenegrizike" i njihovih sljedbenika – ispravljaju. Ovaj mit nudi dugu listu istorijskih nepravdi i ponižavanja od strane okupatorske i unifikatorske srpske sile, koja je crnogorski jezik pokušala asimilovati, uništiti, zatrijeti, pa u knjigama crnogorskih jezičkih nacionalista čitamo: "Već oko stoljeće i po nad Crnogorcima se vrši etnocid i nad jezikom crnogor-

skijem lingvocid"¹⁰ (Nikčević 2005: 12). Srećom tu je spasi-lac koji čini sve da "povrne" umirući jezik (zbog toga heroj-skog čina od svojih nasljednika proglašen je utemeljivačem montenegristike), koji kaže: "Svakijem danom sve veće, ne-zaustavljivo umiranje crnogorskog jezika predstavlja glavni motiv koji me pokrenuo da napišem ova *Pravila*. Njima se želi taj proces preseći, zaustaviti i, koliko je to u ovome trenutku moguće, povrnuti nešto od njegova blistavoga sjaja iz prošlosti" (Nikčević 1993a: 29). Takvim pregalaštvom iz-bavitelj crnogorskog jezika želi da ublaži "zločin koji je pre-ma njemu učinjen" i preuzme "obavezu da se nešto za nj učini" (Nikčević 1993a: 29).

I nasljednici revnosno ponavljaju isto: "Crnogorci go-vore crnogorskim jezikom, jezikom koji kontinuirano postoji u svome prekohiljadugodišnjem trajanju i koji je u posljednjih sto i pedeset godina bio na udaru srpske je-zičke unitarizacije i homogenizacije". (Čirgić 2007: 97). Ponešto se sa tog njihovog popisa nepravdi oslanja na istorijske činjenice, ali od toga ne treba praviti mitove, već naučno i sveobuhvatno sagledati, opisati i protumačiti do-gađaje i njihove posljedice, da bi se na zdravim osnovama

¹⁰ I srpski jezički nacionalisti, takođe, rado posežu za termini-ma *kulturocid* i *lingvocid* da opišu stradanje srpskog jezika: "Kul-turocid koji se u Hrvatskoj više ističe kao atak na knjige i kulturno-istorijske spomenike nego na sam jezik, ipak je u prvom planu na-padnut jezik (srpski jezik), jezik tih knjiga. Inače, srpski jezik je agresivno napadnut na raznim geo-političkim prostorima na koji-ma taj jezik postoji. Posebno je u Crnoj Gori izvršeno antilingvi-stičko nasilje nad njim... to izraženo nasilje nad jedinstvenim jezi-kom, standardizovanim i kodifikovanim, slobodno se može ozna-čiti kao svojevrsni *jezikocid* (kurziv R. G.) koji (za)vode naciokrate iz političkih i kvaziintelektualnih struktura dukljansko-montene-grijske provenijencije" (Božović 2008: 55).

gradili odnosi u vlastitoj sociokulturnoj sredini, ali i sa susjednim narodima. Najgore je kad se nacionalizmom odgovori na nacionalizam, što se često dešava, naročito kad je ugroženost realna i intenzivna.

6. Mitsko je i stanovište da su uprkos sili i nepravdi crnogorska nacija žrtva, kao i njen jezik žrtva, vjekovima odolijevali, opstajali i sačuvali svoju suštinu za današnje obnovitelji i spasitelji koji čine sve "da se ispravi teška istorijska nepravda prema samome crnogorskom jeziku" iako su svjesni "da se dosadašnja loša sudbina crnogorskoga jezika ne može preko noći preokrenuti i ispraviti" (Stijepović 2011: 9). Da su na dobrom putu svjedoče riječi najpozvanijeg: "Po prvi put u Crnoj Gori postoji jasna jezička politika afirmacije crnogorskoga jezika. Donedavno crnogorski jezik i nauka o njemu pripadali su ilegali, rijetkim i posvećenim pojedincima i neoficijelnim institucijama".¹¹ (Čirgić 2011:

¹¹ Navedeni radovi Stijepovića i Čirgića objavljeni su 2011. godine u zborniku *Crnogorski jezik u javnoj upotrebi* koji donosi saopštenja sa istoimenog okruglog stola organizovanog od ICJK, a pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete. Iako je tema okruglog stola crnogorski jezik, među učesnicima nema lingvиста, od 17 učesnika samo je troje mladih ljudi, početnika u nauci o jeziku, učestvovalo sa dva kratka saopštenja. Okrugli sto je zapravo, imao za cilj obračun sa profesoricama sa Studijskog programa za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti iz Nikšića, koje su kritikovale nacionalističku jezičku politiku i način kodifikacije crnogorskog jezika. Kao lajtmotiv u većini saopštenja ponavljao se stav o potrebi hitnog ukidanja tog programa. Nakon objavljivanja u medijima (Pobjeda, 24. februara 2011) izvoda sa okruglog stola, profesori iz Nikšića su reagovali otvorenim pismom ministru, pokrovitelju skupa i crnogorske jezičke politike, poslije kojeg je uslijedila žestoka polemika između dvije su-

15). Ovo znači da je sada jezik ilegalac, zahvaljujući "rijetkim i posvećenim" posjednicima tog jezika (V. Nikčević, R. Rotković i poneko još), koji su ga skrivali i čuvali u tajnosti, postao legalan i dio zvanične politike, a u "oficijelnoj instituciji" Institutu za crnogorski jezik i književnost dobio svoje afirmatore i čuvare. Tako je konačno od sigurne smrti u ilegali ili izgnanstvu spašen crnogorski jezik, a njegova svijetla budućnost na Institutu, kasnije Fakultetu za crnogorski jezik i književnost – zagarantovana.

7. Nacionalistički mit o postojanju nacije neprijatelja koja ugrožava crnogorsku naciju i njen jezik, kao neprijatelja prepoznaje prije svega srpsku naciju i njenu asimilatorsku politiku. Mit o srpskom jezičkom unitarizmu, razvijen u Crnoj Gori i Hrvatskoj, stvorio je zajedničkog neprijatelja ali i spremnost hrvatskih jezičkih nacionalista da podržavaju crnogorske u otporu prema tom navodnom unitarizmu. Ovo je ujedno i odgovor na pitanje otkud u kodifikaciji crnogorskog jezika toliko Hrvata, čemu treba dodati i jak finansijski motiv, tj. visoke honorare za uloženi "trud" i "pomoć". Naracija o naciji mučeniku i naciji tlačitelju u knjigama crnogorskih jezičkih nacionalista zauzima skoro centralno mjesto. Od brojnih citata iz Nikčevićevih radova navodimo ovaj: "Gotovo cijeli XX vijek ... ispunjen je svesrpskijem lingvocentrizmom i etnocentrizmom, nasilnijem naturanjem srpskoga kao hegemonističkog jezika..." (2005: 50). Iste stavove ponavlja nasljednik, tvrdeći kako su crnogorski jezik koristili crnogorski pisci i drugi govornici "do unazad stotinak godina kad je brigu o jeziku

protstavljene strane. Pored saopštenja, u zborniku su štampana i sva reagovanja i polemike u medijima povodom okruglog stola i po broju stranica taj dio čini skoro polovinu zbornika.

u Crnoj Gori preuzela bratska Srbija. Od tada počinje zatiranje i asimilacija jezika crnogorskoga. A u periodu između dva svjetska rata čak i ijekavica je bila zabranjena" (Čirgić 2007: 177). Opet A. Čirgić olako iznosi podatke koji ne odgovaraju stvarnim istorijskim činjenicama, nikad, pa ni između dva svjetska rata, nijednim pravnim aktom ili pravopisom ijekavica nije zabranjivana u Crnoj Gori.

Dalje, u radovima crnogorskih jezičkih nacionalista čitamo tvrdnje da je od strane srpskih unitarista i asimilatora crnogorski jezik prognan ili je pobjegao, pa ga oni definišu kao "izgnanika¹² koji traži svoje neotuđivo pravo da se vrne doma" (Rotković 2009: 324), a onda ga tek pristiglog iz egzila i XIX vijeka, nameću kao savremeni standardni idiom i tako ispravljaju "istorijsku nepravdu" nanese mu od nacije neprijatelja.

Ako isključimo pitanje imenovanja jezika, pa govorimo o jezičkoj ugroženosti, asimilaciji, zatiranju ili lingvocidu crnogorskog jezika, naučne činjenice pokazuju sasvim drugu sliku od one koju nacionalisti ističu. Sva ozbiljnija istraživanja, naročito ona obavljena od brojnih inostranih lingvista, pokazuju da je jugoslovenska (SFRJ) jezička poli-

¹² Motiv izgnanstva jezika njeguju i srpski jezički nacionalisti:

*Srpski jezik se otesa od srama,
Vraća se kući iz dugog izgnanstva,
sit dovijanja, gmizanja, podanstva,
Ledenu grbu sa sebe odlama*

(Matija Bećković, *Pobuna jezika*).

Ovi stihovi su stavljeni kao moto u radu poznatog srpskog lingviste koji tvrdi da se srpski jezik nakon gotovo stopedesetogodišnjeg "stranputičenja" vraća kući (Kovačević 1999: 9). Samo kad bi nam autori ovakvih tvrdnji još rekli gdje to po vijek i po izbivaju jezici, te jesu li crnogorski i srpski bili zajedno u egzilu, budući da su bili izgnani u istom vremenskom periodu.

tika, i na planu zakonskih odredbi o jeziku i na planu prakse, te na planu varijanata srpskohrvatskog jezika (dvi-je varijante: srpska i hrvatska i dva književnojezička izraza: bosanskohercegovački i crnogorski) i na međujezičkom planu: bila uzor u svijetu po svojoj demokratičnosti. U knjizi *Jezik i nacionalizam* Snježana Kordić citira brojna istraživanja stranih autora sa takvim zaključcima: "U Jugoslaviji je mnogo toga učinjeno i investirano kako bi se zadržala ravnopravnost jezika govorenih u njoj: izgradnja višejezičnog školskog sistema, publikacije svih vrsta, televizijski i radioprogrami, istraživanja itd." (Blum); "Toliko se vodilo računa o svim narodima da druga Jugoslavija zaslužuje neograničeno priznanje što se tiče aspekta prava naroda" (Sundhaussen); ili "Pazilo se da nijedna nacija ne bude zakinjuta: po davanju prava različitim nacijama Jugoslavija je bila jedina zemlja na svijetu koja je dosegla najveći mogući stupanj" (Mappes-Niediek, svi citati su iz Kordić 2010: 289).

Što se tiče razdoblja između dva svjetska rata, također se mora oprezno govoriti o jezičkom unitarizmu, a kamoli o lingvocidu. Nikad u Crnoj Gori nije zabranjivan ijekavski izgovor u standardnom jeziku, Vukov jezički model zasni-vaio se na "južnom", tj. ijekavskom narječju kojem pripada sva Crna Gora, standardni srpskohrvatski ima za osnovicu novoštokavske ijekavske govore kojima pripada sjeverozapadni dio Crne Gore, ili skoro polovina njene teritorije. Zatim, u Belićevim pravopisima između dva svjetska rata ijekavica je bila ravnopravna sa ekavicom. To što neke karakteristike crnogorskog narodnog govora nijesu ušle u srpskohrvatsku normu, potpuno je logičan slijed standardoloških procesa ujednačavanja i stvaranja zajedničkog standarda koji je nadnacionalan i nadregionalan. Što se tiče nemanja znatnijeg uticaja u odlučivanju o zajedničkom

standardu i njegovom imenu, tu su veću ulogu igrale društveno-istorijske, ekonomske i kulturno-prosvjetne prilike u Crnoj Gori toga vremena, prije svega nepostojanje naučnih i obrazovnih visokoškolskih institucija i kadrova, slaba ekonomska moć zemlje i mali broj govornika, nego "nacija neprijatelj" i njena politika.

8. Pored mita o spoljašnjim neprijateljima, nacionalizam počiva i na mitu o unutrašnjim neprijateljima ili izdajnicima nacionalnih interesa, protiv kojih se treba oštro boriti svim sredstvima, pa je obračun sa njima žešći i suroviji nego sa onima označenim kao spoljašnji neprijatelji. Prema ocjeni crnogorskih jezičkih nacionalista unutrašnji neprijatelji države, nacije i crnogorskog jezika su svi oni koji ne prihvataju novopropisana pravopisna rješenja, jotovane oblike i nove "foneme", već se drže ustaljenih pravopisnih navika. Naročito su opasni oni koji ukazuju na nacionalističke aspekte aktuelne jezičke politike. Protivnici jezičkog nacionalizma i crnogorskog i srpskog u Crnoj Gori čine veći dio nastavnog kadra na Studijskom programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti Filozofskog/Filološkog fakulteta u Nikšiću, pa nas crnogorski nacionalisti proglašavaju velikosrpskim nacionalistkinjama i četnikušama, a srpski – crnogorskim ekstremistkinjama. Koleginicama Tatjani Bečanović, Zorici Radulović i meni, koje smo se u Savjetu za standardizaciju crnogorskog jezika borile protiv nenaučnog pristupa kodifikaciji jezika, javno su pripisivane razne kvalifikacije, optuživali su nas za neznanje, strah, velikosrpski nacionalizam i podaništvo, lijenost, nadobudnost, prijetili nam preko medija limenim sanducima, profesionalnom likvidacijom, objavljivanjem naših rukopisa predatih Ministarstvu iz kojih bi javnost saznala kojih je razmjera naše neznanje i koliko su naše na-

učne biografije bez pokrića¹³, a sve je bilo dio plana kako diskreditovati, učutkati i uništiti one koji različito misle. Agresivnost, isključivost i mržnja glavne su karakteristike nacionalističkog diskursa.

Naš Studijski program zbog neprihvatanja nacionalističkih i nenaučnih stavova o crnogorskom jeziku i nepodržavanja aktuelne jezičke politike u Crnoj Gori, optužuju da "slijedi praksu stopedesetogodišnje jezikoslovne negacije Crne Gore", te da ga kao "najjačeg anticrnogorskog uporišta" treba ukinuti, što se ponavlja skoro u svim njihovim istupima: "Nikšićku katedru za crnogorski jezik i književnost treba ukinuti i osnovati novu katedru za crnogorski jezik i književnost na Cetinju" (*Crnogorski jezik u javnoj upotrebi*, str. 113). Studijski program treba likvidirati i zbog toga što se knjige "utemeljivača montenegristike" ne cijene i ne uzimaju kao osnovna literatura u nastavi, pa nasljednik kaže: "... to je odsjek na kojem se ne izučava crnogorski već srpski jezik, đe se ne koriste knjige iz montenegristike već ekavske knjige namijenjene studijama srbistike"¹⁴(Čirgić, predgovor u Rotković 2009: 23).

¹³ Čitav niz tekstova punih agresije i jezika mržnje objavljen je u dnevnom listu *Pobjeda*. Njihovi autori su prije svega Milenko Perović, Milorad Nikčević, Adnan Čirgić i Aleksandar Radoman.

¹⁴ Interesantno je da crnogorski jezički nacionalisti sa I/FCJK nijesu nikada zatražili gašenje Studijskog programa za srpski jezik i južnoslovenske književnosti sa Filozofskog/Filološkog fakulteta, iako dobro znaju da većina nastavnika koji tamo rade otvoreno negira crnogorski jezik, književnost, kulturu i naciju, često i državu. Ovim se potvrđuje pravilo da se nacionalizmi međusobno hrane i podržavaju, naročito kada prepoznaju zajedničkog neprijatelja, u ovom slučaju one koji njihov nacionalizam i stvarne motive razotkrivaju.

Nosioci crnogorske jezičke politike sa cetinjskog fakulteta izjednačavaju jotovanu varijantu pravopisa sa crnogorskim jezikom, nejotovana varijanta je za njih srpskohrvatski ili srpski jezik i stoga je nevoljno zadržana u pravopisu. Svoju jotovanu varijantu crnogorskog jezika uzimaju za simbol nacionalnog identiteta i države, pa perfidno podmeću da oni koji su protiv jotovane varijante pravopisa, obavezno su i protiv crnogorskog jezika, nacije i države, što potvrđuju riječi dekana FCJK: "Savremeni otpori tome standardu zapravo su još jedan dokaz da je jezik, posebno standardni jezik, jedan od najbitnijih vidova identiteta, pa je kampanja protiv standarda zapravo motivisana neprihvatanjem ideje o posebnosti savremenog državnog identiteta" (Čirgić 2016: 312). Sve izrečeno u ovoj rečenici je netačno, od konstatacije da je jezik "najbitniji vid identiteta" do dijela u kojem se tvrdi da neprihvatanje naopake kodifikacije i pravopisa znači neprihvatanje aktuelnog državnog statusa Crne Gore. Citirani Čirgićev iskaz znači da svi oni koji ne jotuju, tj. ne podržavaju radikalnu promjenu norme jesu po automatizmu protiv države i njene nezavisnosti, što nije istina. Prema tom tvrđenju Crna Gora je država sa procentualno najviše unutrašnjih neprijatelja na svijetu, budući da najveći dio građana u prestižnim funkcionalnim stilovima ne upotrebljava jotovanu varijantu crnogorskoga jezika.

9. Nasuprot mrskim domaćim izdajnicima i mitovima ili lažima o njima, nacionalisti obavezno grade i mit o borcima za naciju i nacionalni jezik čije se zasluge i žrtve veličaju i glorifikuju. Način funkcionisanja i rada jezičkih nacionalista realizuje se takođe, prema ustaljenoj matrici koju možemo prepoznati u sljedećem postupcima:

1. *Odbijanje objektivne slike o sebi.* Borci za nacionalnu stvar i jezik svoj nacionalizam ne doživljavaju i ne prikazuju kao nacionalizam, već za njega koriste termin patriotizam. Čak će i najekstremniji nacionalisti reći da vole svoju državu i rade njoj u korist. I fašisti tvrde da su samo branitelji nacionalnih interesa. Nacionalisti ne prihvataju činjenicu da su svojim činjenjem štetni baš za ono za šta se navodno bore. Kada sam jednom prilikom na konstantne napade crnogorskih nacionalista na Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, kao rukovoditeljka programa izjavila da je naš položaj izuzetno delikatan i težak jer se nalazimo na stalnom udaru dva ekstremna nacionalizma: srpskog i crnogorskog, javili su se mnogi crnogorski domoljubi, čudeći se o kakvom to crnogorskom nacionalizmu govorim kad takav nacionalizam ne postoji.

Kao primjer pogrešne percepcije vlastitog djelovanja i neprihvatanja objektivne slike stvarnosti mogu poslužiti i citati iz prikaza zbornika radova sa naučnog skupa *Dinastija Petrović Njegoš*, kada je istoričar Ž. Andrijašević u istu ravan doveo i kritikovao srpske i crnogorske nacionaliste. Predstavnik ovih drugih je reagovao upravo prema opisanom modelu nepriznavanja i odbijanja istine, citiramo njegove riječi: "Živko Andrijašević ... u jednom prikazu ... iznio je ideološka zastranjivanja nekih srpskih istoričara u Crnoj Gori, ali je zatim sasvim neočekivano u isti koš strpao i njih i neka eminentna crnogorska imena iz polja nauke i kulture" (Čirgić 2007: 97). Jedno od tih "eminentnih crnogorskih imena" bio je Vojislav P. Nikčević, a istoričarev objektivnan stav kojim je precizno detektovao i kvalifikovao oba nacionalizma riječima: " ... ideologija crnogorstva je politički bezopasna u poređenju sa ideologijom srpstva, ali su u fenomenološkom smislu i jedna i druga ideologija – najobičniji mentalni otpad", ocijenjen je od

strane nasljednika pomenutih "eminentnih imena" kao "neozbiljan, neodrživ i začuđujući" (Čirgić 2007: 97).

2. *Prikazivanje sebe kao žrtve*. Kao što su i nacija i jezik bile žrtve, tako i borci za naciju i nacionalni jezik bivaju izloženi torturi i nepravdama, u toku svoje duge i pravedne borbe stalno su ugroženi, čak i kad dobiju najveće državne nagrade oni i dalje izigravaju žrtve. Citiramo jednog od njih: "Mi koji smo prije četrdeset godina počinjali borbu za obnovu crnogorske države i kodifikaciju crnogorskoga jezika i zbog toga bili kažnjavani kao separatisti, nijesmo mogli očekivati da će se hajka na nas i na naše mlade sljedbenike nastaviti i nakon pobjede naših ideja" (Rotković 2009: 335). I mladi nasljednik A. Čirgić počeo je karijeru savršeno glumeći ulogu žrtve još iz studentskih dana na Filozofskom fakultetu u Nikšiću "na kojem se progono iz ideoloških razloga" (Rotković 2011: 336), iako nikavog progona niti ugroženosti nije bilo, naprotiv.

I prvo akademsko zvanje docenta za "suvremeni crnogorski jezik" A. Čirgić je stekao na Mostarskom sveučilištu na kojem takav predmet, niti katedra ne postoje, takođe zbog njegove navodne ugroženosti u crnogorskoj akademskoj zajednici. U "priopćenju za javnost" koje potpisuje član recenzentske komisije, prof. dr sc. Marko Dragić, čitamo obrazloženje izbora: "Hrvatska se znanstvena javnost informirala o stanju na Univerzitetu Crne Gore, napose na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, gdje je dr. sc. Adnan Čirgić, usljed nepristajanja na stanje koje se protivi znanstvenoj i ljudskoj etici i suvremenim znanstvenim spoznajama bio primoran podnijeti otkaz. Stoga smo smatrali obaveznim stupiti u pomoć crnogorskom znanstveniku, koji je u Republici Hrvatskoj stekao stupanj doktora znanosti koji je uključen u projekat prof. dr. sc. Milorada Nikčevića, Stoljetni hrvatski i crnogorski književni i jezični

identiteti'. To je samo jedna u nizu dobrih gesta brvat-skih znanstvenika koji su uvijek priskakali u pomoć Crnogorcima (kurziv R. G.) onda kada su ih vlastite institucije proskribirale zbog lojalnosti vlastitoj državi". (*Vijesti*, 15. april 2012). Na osnovu izmišljene i neproverene priče o ugroženosti A. Čirgića na Univerzitetu Crne Gore, naši dobri susjedi Hrvati, za pomoć uvijek spremni, dodjeljuju mu akademsko zvanje docenta¹⁵ za nepostojeće predmete, iako radi na Institutu i treba da ima naučno zvanje. Vjerovatno da ne bi propalo teško stečeno akademsko zvanje Ministarstvo prosvjete nakon dvije godine od izbora, Institut pretvara u Fakultet za crnogorski jezik i književnost na kojem A. Čirgić vrši funkciju dekana i predaje.

Pomislili bismo da je sada konačno ispravljena "nepravda" prema tom mladom čovjeku i da on sa toliko uspjeha i moći ne može biti ugrožen i nezadovoljan. Međutim, uprkos dobijenim zvanjima, titulama, funkcijama, nagradama i ogromnim novčanim sredstvima kojima raspolaže, dekan A. Čirgić, kako čitamo u saopštenjima njegovih saradnika, i dalje je ugrožen i žrtva jer je prvi na braniku nacionalnog jezika, nacionalnog identiteta i države i kao takav izložen stalnim udarima unutrašnjih i spoljašnjih državnih neprijatelja. Navodimo jedan od brojnih citata u kojima i dalje igra

¹⁵ Na kojoj instituciji i kada je A. Čirgić dobio zvanja vanrednog i redovnog profesora i ko ga je birao ne znamo, nije objavljivano u medijima ni na sajtu FCJK, institucije kojom rukovodi, vjerovatno zato što smo javno u medijima kritikovali ovakav način izbora u zvanje docenta i njegovo obrazloženje ("Zvanje se ne stiče nečijom dobrom voljom", *Vijesti*, 15. april 2012). Čirgić je izabran i za vanrednog člana Dukljanske akademije nauka i umjetnosti, nakon što je ova nevladina organizacija zakonom ukinuta.

uloga žrtve: "Svjedoci smo da nedobronamjerni ne miruju, pa je često po mjeri primitivizma i argumentom politikanstva i neostvarenosti ljudske na udaru Fakultet za crnogorski jezik i književnost, prije svega prvi čovjek te ustanove Adnan Čirgić" (Vujović 2019).

3. *Nepodnošenje kritike i drugačijeg mišljenja.* Tipična odlika nacionalista jeste to da ne mogu da podnesu kritičko mišljenje koje je osnova unapređenja znanja, nauke i društva uopšte. Crnogorski jezički nacionalisti okupljeni na I/FCJK uvježbali su strategije napada na one koji se usude iznijeti kritički stav o bilo čemu iz domena njihovog djelovanja, pa i izvan njega. Postupci koje praktikuju u napadu na kritičare podrazumijevaju falsifikovanje, iskrivljivanje činjenica, zamjenu teza, difamiranje, agresivnost, upotrebu pejorativa i ružnih riječi, olako iznošenje kvalifikacija, etiketiranje i druge postupke koji nijesu ni akademski, ni etički. Strategija koju su razvili i dobro usavršili mladi montenegristi sa FCJK, jeste da se u polemike uključi što veći broj pristalica (to se nerijetko postiže tako što saopštenja piše jedan autor, a potpisuje druge), kako bi se pojačala diskurzivna moć i utisak da je ispravno ono što zagovaraju. Uz to obavezno, glume žrtvu, ističući vlastitu ugroženost, ali i požrtvovanost u borbi za pravedni nacionalni cilj i opstanak države.

Da ne podnose dijalog i kritičko mišljenje dokazuje i činjenica da nikada nijesu povelili raspravu o novouspostavljenoj ortografskoj i gramatičkoj normi, ni prije ni poslije kodifikacije, nego je tretiraju kao Sveto pismo, nepromjenljivo i nedodirljivo. Nacionalisti ne prihvataju mogućnost da se upućene kritike razmotre i iskoriste u cilju poboljšanja norme, koja je inače dogovorna. Svaka i mala primjedba dočeka se na nož i sasiječe poznatim postupcima u obračunima sa kritičarima, a autor kritike proglasi se

tradicionalistom, nezalicom, neprijateljem države ili nekim drugim pejorativnim kvalifikativom (o njihovim metodama više u poglavlju VII). To je klasično zastrašivanje stručnjaka da slobodno iznose svoje mišljenje, pa se ovakav način komunikacije ne praktikuje u naučnom i akademskom svijetu, niti mu priliči.

4. *Nametanje krivice govornicima koji ne prihvataju njihovu jezičku ideologiju.* Jezički nacionalisti nemaju ni najmanju sumnju da je njihov rad na jeziku jedino ispravan i prijeko potreban za očuvanje identiteta, nacije i države. Ako se njihove ideje ili normativistička rješenja ne prihvataju od govornika oni optužuju same govornike. U prilog tome ide citat "utemeljivača": "Jedan jezik može opstojati identitetski kao posebit na bazi naučnoga saznanja da je nastao u određenome svome narodu, naciji i državi, a da njegovi *neuki pripadnici toga nijesu svjesni* (kurziv R. G.). Ilustrativan primjer za to je crnogorski jezik čiji se govornici na potonjem popisu stanovništva (2003) nijesu svi izjasnili da im je maternji" (Nikčević 2006: 178). Dakle, govornici su neuki ili nesvjesni, ako drugačije misle.

Istu strategiju praktikuju i nasljednici koji jezički zlostavljaju savremene govornike nametanjem norme koja je neprihvatljiva i pri tom uvjeravaju Crnogorce da ne znaju i ne govore vlastiti jezik, izgrađujući kod njih osjećaj krivice što se ne pridržavaju propisanih novouvedenih oblika. Često izriču optužbe na račun govornika koji odbijaju da promijene svoje pravopisne navike i ne koriste jotovane oblike, da se stide svoga maternjeg jezika i svojih predaka, da služe tuđoj hegemonističkoj jezičkoj politici, te da pripadaju onima koji prihvataju "jezičku inferiornost koja je predugo bila sposobna samo na servilno priznavanje vlastite provincijalnosti" (Stijepović 2011: 9).

5. Veličanje utemeljitelja, saboraca i podržavalaca.

Postoji već čitava biblioteka radova i knjiga u kojima se veličaju pregnuća i uspjesi utemeljivača montenegristike Vojislava P. Nikčevića, njegovog brata Milorada, Radoslava Rotkovića i drugih prvoboraca u borbi za crnogorski jezik, ali i njihovih nasljednika. Preštampanjavaju se njihova djela, broj knjiga se vrtoglavo umnožava, a svaka se kvalifikuje kao kapitalna, prave se promocije, prikazuju knjige uz obavezne apoteoze i glorifikaciju autora, a sve sa ciljem da svoje naukovanje predstave kao temelj opstanka države, nacije i jezika i opravdaju ogromna novčana sredstva u njih uložena.

Brojni su primjeri veličanja i nekritičkog odnosa prema stvarnim naučnim dometima radova i knjiga autora iz sopstvenih ideoloških redova. Navešćemo samo jedan: autor knjige *Bard crnogorskog jezika*, koji nije lingvista, ovako piše o V. P. Nikčeviću, takođe nelingvisti: "Smatrao sam da je najljepši način za izražavanje zahvalnosti, priznanja i divljenja njegovom grandioznom naučnom djelu pisanje knjige o cjelokupnome, naučno relevantnom opusu ovog uvaženoga jezikoslovca. Prema tome ona je posvećena najistaknutijem, najjemenentnijem predstavniku crnogorske lingvistike koji je cio svoj životni i radni vijek usmjerio na proučavanje, naučnu obradu i afirmaciju crnogorskoga jezika" (Đurović 2005: 9). Nakon prve rečenice, pomislili bismo da Džon Lajons piše o lingvističkoj revoluciji Noama Čomskog.

Međutim, tu nije kraj odama, sada o ovoj knjizi u pogovoru piše A. Čirgić, naravno veličajući autora knjige, ali i onoga kome je knjiga posvećena. Za autora Ž. Đurovića Čirgić kaže da: "... se slobodno može reći da je on trenutno najkompetentniji da govori i piše o Nikčevićevijem naučnim dostignućima. O tome šedoči i njegova knjiga *Bard*

crnogorskoga jezika i ostali njegovi radovi kao i ogromno znanje iz oblasti nauke o jeziku" (Đurović 2005: 189). Ostaje nam da Čirgiću vjerujemo na riječ, jer je pomenuti gospodin potpuno nepoznat u nauci o jeziku. Kvalitet knjige o "bardu crnogorskog jezika", kaže Čirgić, dodatno je povećan činjenicom da je "pisana crnogorskim pravopisom, tj. crnogorskim izvornim jezikom, pa će s toga biti i čitka i pitka svakome crnogorskom čitaocu". U ovo tek nijesmo sigurni, broj crnogorskih govornika koji je koristio pravopis V. P. Nikčevića bio je toliki da se može smatrati statističkom greškom.

6. *Žestoko naplaćivanje svog domoljublja*. Aktuelne crnogorske jezičke nacionaliste odlikuje glad za novcem, nagradama i priznanjima. Kao "afirmatori i branitelji" nacionalnog jezika, nosioci crnogorskog jezičkog nacionalizma su veoma dobro unovčili svoju djelatnost. Budžet opredijeljen za njihovo finansiranje je ogroman za crnogorske prilike, na namještenim konkursima Ministarstva nauke, kulture i prosvjete osvajaju velika sredstva, a novčanu potporu i moralnu satisfakciju predstavljaju i nagrade koje dobijaju. Nagrade su im fiksacija, o njima često govore, smišljaju strategije kako ih osvojiti, negoduju i prigovaraju ako ih zaobiđu: "Je li potrebno napomenuti da za sav svoj naučni rad i trud akademik Nikčević nikad nije bio nagrađen od države Crne Gore?!" (Čirgić 2007: 274).

Fakultet za crnogorski jezik i književnost sa Cetinja najčešći je predlagач kandidata za nagrade diljem Crne Gore, predlažu svoje utemeljivače, "najznačajnije montenegriste", pristalice i podržavaoce, a u aktuelnoj društvenopolitičkoj klimi oni dobijaju čak i najviše državne nagrade. Radoslav Rotković je dobio Trinaestojulsku nagradu, kako oni kažu "tek" 2010. godine za knjigu *Jezikoslovne studije*, iako nije lingvista, a Adnan Čirgić 2018. godine za knjigu

o crnogorskim tužbalicama, iako nije književni historičar, niti folklorist. Inače, Trinaestojulska nagrada je najznačajnije i najviše crnogorsko državno priznanje za izuzetna ostvarenja u svim oblastima rada i stvaralaštva i sastoji se od velike novčane nagrade (200 najnižih cijena rada) i prava dobitnika na ostvarivanje nacionalne penzije u visini od jedne i po prosječne zarade.

I ove je 2019. godine A. Čirgić nagrađen od Ministarstva kulture i Vlade Crne Gore. Dobio je status istaknutog kulturnog stvaraoca, koji mu obezbjeđuje doživotnu naknadu u iznosu od jedne i po prosječne zarade, iako nije kulturni stvaralac. Ispunjenje propisanog uslova da se kulturnim stvaralaštvom ili stručnim radom bavi više od 20 godina, obezbijedila mu je potvrda nevladine organizacije Hrvatsko-crnogorskog društva prijateljstva "Croatica-Montenegrina" Milorada Nikčevića iz Osijeka, kojom se konstatuje da je učestvovao u naučnim projektima tog društva od 1998. godine (*Portal analitika*, 5. jul 2019). Ovo znači da je A. Čirgić postao naučnik prije nego student osnovnih studija na koje je upisan školske 1998/99, što je jedinstven primjer u svijetu. Veoma je interesantan i popis nagrada koje su mu obezbijedile prestižan status istaknutog kulturnog stvaraoca, od potrebnih pet, dvije je dobio od nevladinih organizacija iz Osijeka od Milorada Nikčevića, a jednu pod imenom Nagrada za doprinos montenegristici sam je sebi dodijelio 2010. kao direktor nevladine organizacije Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje "Vojislav P. Nikčević" u kojoj je tada bio jedini jezikoslovac.

Nakon dobijene Trinaestojulske nagrade A. Čirgić je izjavio: "Činjenica da nagrada ove godine nije pripala nijednome negatoru crnogorske samobitnosti uliva nadu da je Crna Gora konačno počela cijeniti samu sebe" (*Pobjeda* 18. jun 2018). Prije njega je predsjednik žirija, slikar Rajko To-

dorović, najavio da "Dokazani neprijatelji Crne Gore ne mogu dobiti Trinaestojulsku nagradu" (*Monitor*, 6. maj 2018). Međutim, predsjednik nije predstavio kriterijume po kojima će mjeriti i dokazivati to neprijateljstvo. Da je to učinio, vjerovatno bismo saznali da ćemo državnog neprijatelja prepoznati po tome što ne jotuje, a onda slijede i druga nepočinstva: ne ustaje na himnu sa rukom na srcu, ne nosi pravu zastavu, ili ono najstrašnije: ne glasa vlast. Prošlogodišnji laureat, Adnan Čirgić, iako jotuje i ne negira "crnogorsku samobitnost" svojim desetogodišnjim djelovanjem naneo je veliku štetu Crnoj Gori, kompromitovao je ideju crnogorskog jezika, temeljeći montenegristiku na mitovima, a ne na naučnim činjenicama, naopakom kodifikacijom izazvao je podsmjeh u naučnom svijetu i podjele u crnogorskoj jezičkoj zajednici, i uopšte u društvu, te veoma mnogo finansijski i kulturološki koštao Crnu Goru.

Uzroci i posljedice jezičkog nacionalizma

Uzroci jezičkog nacionalizma i nacionalističke jezičke politike jesu neznanje i to što se jezik smatra jednim od najvažnijih identitetskih simbola, a osnovni pokretački motiv aktuelnim crnogorskim jezičkim nacionalistima, navodnim borcima za nacionalni jezik i nacionalne interese, isključivo je ostvarivanje ličnih interesa. Neznanje i nekompetentnost crnogorskih jezičkih nacionalista "utemeljivača montenegristike" i njihovih današnjih nasljednika su veliki. Dugačak je niz pogrešnih stavova i netačnih tvrdjenja u njihovim radovima i knjigama koji svjedoče naučnu neutemeljenost, što je već notirano i u radovima drugih lingvista izvan Crne Gore, a neke od njih ćemo tematizovati i predstaviti u sljedećim poglavljima, govoreći o kodifikaciji crnogorskog jezika i njenim produktima.